

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

© Трофимчук В.Я., 2012

Розкрито суть механізму як складової системи управління, його структуру та головні компоненти у загальному управлінні амортизацією.

The essence of the mechanism as a component of the management system, its structure and main components in the overall management of depreciation.

Постановка проблеми. На формування фінансових результатів діяльності підприємства впливають різноманітні фактори. Провідне місце у такій системі належить амортизації як окремому елементу витрат господарської діяльності. Тому проблемні питання амортизаційної політики держави та суб'єктів господарювання постійно перебувають у полі зору вчених-економістів та управлінського персоналу підприємств. Предметом особливої уваги є висвітлення проблемних питань амортизаційної політики як складової частини господарського механізму управління економікою. Тому мета цієї публікації – насамперед визначити економічну природу механізму, а також інструментів амортизаційної політики підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що останніми роками вирішення теоретичних і практичних питань амортизації входить в коло наукових інтересів великої кількості вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, а саме: Н. Горицької, І. Яремка, Н. Виговської, Ю. Стадницького, І. Косової, А. Фукса, О. Короткевича, Т. Сагана, П. Орлова, С. Орлова, Л. Ткаченка, Ю. Любимцева, М. Чумаченка, Л. Саломатіна, З. Борисенка, Л. Городянської, П. Житнього, О. Боднара, Я. Ошмаріна та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць та істотні досягнення в цій галузі знань, низка завдань теоретико-методичного забезпечення процесу використання інструментарію амортизаційної політики в системі фінансового управління підприємством розроблена не досить повно, а тому потребує уточнення і розвитку.

Виклад основного матеріалу. У фінансово-економічній науці поняття механізму використовується у переносному значенні – «як внутрішня будова, як система функціонування, як апарат виду діяльності». В економіці виділяють такі механізми: господарський, фінансовий, кредитний, валютний, ціновий, ринковий, грошовий, організаційний, координаційний, бюджетний, мотиваційний, страховий тощо [1, с. 11–12].

Ще на початку 80-х років ХХ ст. В.С. Пашковський зазначав, що використання економістами терміна «механізм» безпосередньо пов'язане із системним підходом до аналізу економіки і фінансів.

Сьогодні в економічній літературі є два підходи до розуміння цього поняття. За першим напрямом механізм – це організація, налагодження роботи економіки і фінансів. Інший підхід – це розуміння механізму як засобу зовнішнього впливу держави і підприємств на економіку та суспільство. В економічній літературі вивчають, як уже зазначено, різні види механізмів, однак базовим є господарський, структуру якого показано на рис. 1.

Провідне місце в структурі господарського механізму займає фінансовий механізм, адже він є:

- по-перше, основою індикативного планування;
- по друге, базою ціноутворення;
- по третє, підставою для змін у фінансовому праві.

Рис. 1. Структура господарського механізму

Отже, фінансовий механізм складається з певних методів та важелів. І одним із таких важелів є амортизація. Тому детальніше охарактеризуємо складові фінансового механізму амортизації (рис.2).

Охарактеризуємо насамперед функції амортизації, адже в економічній літературі і в працях науковців та практиків не досягнуто єдності думок щодо функцій амортизації. Так, І.В. Лісовський виділяє сім функцій амортизації [2, с. 112]:

1) інвестиційну, передбачає акумулювання в амортизаційному фонді амортизаційних відрахувань як фінансового ресурсу відтворення основних засобів, тобто забезпечення процесу кругообігу засобів праці грошовими засобами, необхідними для їх відтворення. Інвестування може спрямовуватись як на просте відтворення, так і на розширене;

2) відтворювальну, регулює відповідність нарахованої амортизації рівню зношення основних засобів. Вона виникає внаслідок втрачання засобами праці в процесі виробництва своєї вартості і має на меті забезпечення подальшого процесу виробництва;

3) стимулюючу, яка проявляється у створенні умов для прискореного оновлення основних засобів. Ґрунтується на тому, що амортизаційний фонд є власним джерелом грошових засобів підприємства, яке має певне цільове призначення – відтворення основних засобів;

4) інноваційну, забезпечує відтворення засобів праці на новому технічному рівні відповідно до розвитку науково-технічного прогресу;

5) науково-технічну – полягає у сприянні розвитку та прискоренню темпів науково-технічного прогресу;

6) калькуляційну, яка полягає у визначенні витрат на виробництво та реалізацію продукції, у собівартість якої включається частина вартості засобів праці, втрачена в процесі виробництва цієї продукції;

7) податкову, що реалізує взаємовідносини підприємств та державної влади з питань розподілу прибутку.

Л.В. Городянська виділяє дві функції амортизації: податкову (фіскальну), яка виявляється через податкову амортизацію і є елементом податкової політики підприємства, та економічну, завдяки якій кошти з необоротних активів трансформуються в оборотні. За цією функцією амортизація входить до складу витрат і нараховується щомісяця. За допомогою механізму економічної амортизації різницю між виручкою від реалізації і поточними витратами можна розподіляти між сумами амортизації і прибутку залежно від амортизаційної політики підприємства [3, с. 59–60].

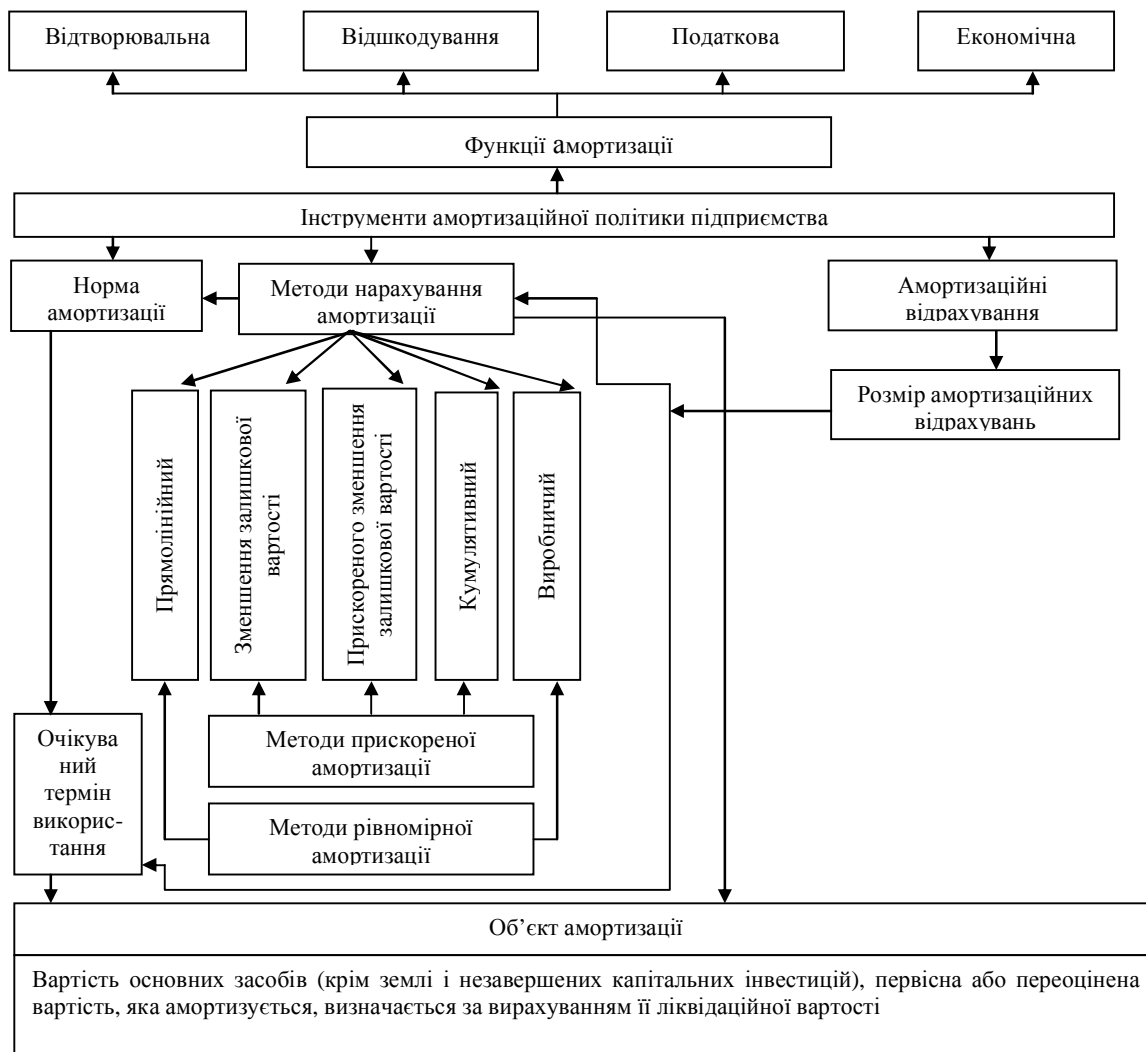

Рис. 2. Інструменти амортизаційної політики підприємства

Такі розбіжності в класифікації функцій амортизації як за формою, так і за змістом суттєво ускладнюють застосування фінансового механізму управління амортизацією.

Отже, можна стверджувати, що в сучасних умовах перехідної економіки амортизація виконує такі функції:

- відтворувальну – полягає в тому, що накопичені амортизаційні кошти використовуються для відтворення засобів праці;
- відшкодування – впливає з того, що основним її призначенням є повернення раніше вкладеного капіталу в основні засоби за рахунок перенесення її вартості на вартість готової продукції;
- податкову – амортизація з елементом податкової політики держави;
- економічну – пов'язана з відображенням реальних витрат засобів праці на виробництво продукції.

Питанню інтеграції методики нарахування амортизації приділяли увагу економісти Н. Виговська та І. Яремко, Ю. Стадницький, П. Орлов, С. Орлов, А. Фукс. Вони розглянули також можливість застосування єдиних норм амортизації. Норма амортизації – це річний відсоток відшкодування вартості зношеної частини основних засобів [4, с.109]. І.Й. Яремко зазначає, що під нормами амортизації слід розуміти певні проценти вартості засобів праці, якими необхідно користуватись, нараховуючи амортизаційні суми протягом визначеного періоду [5, с. 68].

Але для різних засобів праці річні процентні відрахування повинні бути різними. Навіть для тих самих засобів праці в різні проміжки часу можуть нараховуватись різні проценти вартості – залежно від умов їх експлуатації. Значення амортизаційної норми і звідси річна величина

амортизації кожного окремого засобу праці залежить від трьох основних факторів: вартості засобів праці, терміну функціонування і методу нарахування величини амортизації за одиницю часу. З цього приводу І.Й. Яремко у своїй монографії зазначає, що норми амортизації повинні бути економічно обґрунтованими і відображати принципові особливості виробничих відносин та цілі виробництва: структура норм амортизації має враховувати моральний та фізичний знос основних засобів для покриття передовсім можливих витрат, спричинених моральним зносом [5, с. 69]. Відомо, що норма амортизації, як і безпосередньо сама амортизація, має об'єктивний характер. Підвищення чи зниження її можуть як позитивно, так і негативно впливати на господарську діяльність підприємства. У таблиці наведено перелік переваг і недоліків завищення і зниження норм амортизації.

Перелік переваг і недоліків завищення і зниження норм амортизації

1. Завищення норми амортизації	
переваги	недоліки
Прискорене повернення авансового капіталу	Штучне зниження тривалості життєвого циклу та амортизаційного терміну
Зростання чистого грошового потоку	Недовикористання засобів праці
Прискорене обертання капіталу	Зростання собівартості продукції
Зростання суми щорічної амортизації	Зменшення прибутку
Створення можливості формування додаткового фонду щодо розширеного відтворення засобів праці	Зменшення надходжень у бюджет
Зниження впливу морального зносу	Ускладнення бухгалтерського обліку і аналізу фактичного зносу
Поява можливості прискореного оновлення основних засобів	Розподіл норми амортизації на технічну та комерційну
2. Зниження норми амортизації	
переваги	недоліки
Повне використання технічних можливостей засобів праці	Уповільнення обігу авансового капіталу
Зниження сукупних витрат на відтворення засобів праці	Ризик недоамортизації засобів праці
Зменшення собівартості продукції	Підсилення впливу морального зносу
Зростання прибутку	Зменшення чистого грошового потоку
Зростання надходжень у бюджет	Зниження можливості формування додаткового фонду щодо відтворення засобів праці

Наведені дані свідчать про те, що переваг від завищення норм амортизації більше порівняно із їх зниженням, однак спостерігаються істотні недоліки, через які порушуються економічні закони функціонування засобів праці. Своєю чергою, норми амортизації тісно пов'язані з її методами.

Як зазначає Н.Г. Виговська, під методом амортизації необхідно розуміти розподіл вартості засобів праці протягом терміну їх служби у визначеному системному порядку [6, с. 136]. П. Орлов та С. Орлов дають своє визначення методу амортизації і вважають, що він є «...одним із елементів системи, який визначає алгоритм розрахунку амортизаційних відрахувань за відповідний період для конкретних об'єктів основних засобів» [7, с. 34]. Під системою амортизації вони розуміють сукупність елементів: продовження амортизаційного періоду, економічно раціональний термін служби засобів праці, порядок переоцінки вартості в умовах інфляції.

Відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» [8] та Податкового кодексу України [9] використовують п'ять методів нарахування амортизації, які зображено на рис. 2. Вони поділяються на рівномірні та прискорені.

Рівномірну амортизацію обчислюють пропорційно до вартості основних засобів і розподіляють рівномірно в розрахунку на весь передбачуваний термін їх експлуатації [10, с. 27]. До рівномірних методів амортизації належать:

1. Прямолінійний, який в літературних джерелах називають по-різному: лінійний, активний, прямий, рівномірний, метод рівномірного списання, планомірний. Однак економічна сутність цього

методу залишається незмінною, незалежно від назви. Прямолінійний метод нарахування амортизації характеризується постійною щорічною нормою амортизації, яку розраховують на основі вартості балансового активу та нормального терміну служби. Тим самим нарахування здійснюється однаковими річними сумами, що відповідає прямолінійному накопиченню амортизаційних відрахувань. Важливими особливостями цього методу є те, що: сума нарахованого зносу, яка віднесена на витрати амортизації, залишається незмінною із року в рік; на однакову величину зростає сума накопиченого зносу, а балансова (залишкова) вартість на початок кожного звітнього року зменшується на таку саму суму. Прямолінійний метод доцільно застосовувати для об'єктів необоротних активів тривалого використання. Це, зокрема, будівлі та споруди, меблі, трубопроводи тощо.

Характеризуючи метод прямолінійного списання, нагадаємо його переваги – простоту і точність розрахунку та рівномірність розподілу сум амортизації між обліковими періодами. Однак його недоліком є те, що не враховується моральний знос і виробничі потужності основних засобів у різні роки експлуатації [11, с. 27–28].

Отже, проаналізувавши метод, можна стверджувати, що він не завжди відображає повне перенесення вартості основних засобів на новостворений продукт, унаслідок чого утворюється недоамортизована частина вартості основних засобів, що є прямим збитком підприємства.

2. Виробничий метод нарахування амортизації доцільно застосовувати до тієї частини основних засобів, які безпосередньо пов'язані з виробничим процесом. За його допомогою максимально справедливо здійснюється списання визначеної суми амортизації на виготовлену продукцію. В.Й. Бакай зазначає «... чим більше виробляється продукції (робіт, послуг) протягом будь-якого періоду часу, тим більше нараховується амортизація і в остаточному підсумку, якщо підприємству вдається виробити запланований по цьому об'єкту основних засобів обсяг продукції, то сума нарахованої амортизації стане такою, що дорівнює вартості, яка амортизується» [12, с. 139]. У такому разі:

– необхідно встановити, скільки різновидів продукції випускають за допомогою конкретного виду обладнання протягом місяця. Якщо один вид продукції, суму амортизації, що нарахована на це обладнання, можна безпосередньо включити до собівартості продукції, виготовленої за його допомогою. В протилежному випадку визначена величина амортизаційних відрахувань буде непрямыми витратами і потребуватиме подальшого розподілу між виготовленими видами продукції.

Переваги цього методу – простота, раціональність та систематичність. Він також підвищує рівень узгодженості суми зносу, яка визначається витратами поточного періоду, з отриманими доходами, коли використання відповідного активу не однаково у різні періоди. Однак цей метод не є поширеним, оскільки неможливо або дуже важко визначити фактичний обсяг продукції, виробленої з використанням того чи іншого активу. Недолік методу – неможливість точно спрогнозувати обсяг виробництва продукції.

Амортизація прискорена – метод нарахування амортизації активів за нормами, які перевищують офіційно затверджені норми амортизаційних відрахувань. Її мета – створити фінансові умови для прискореного впровадження у виробництво нової техніки і технології [10, с. 27]. Прискорена амортизація, як зазначають П. Орлов та С. Орлов, “...забезпечує швидке повернення інвестицій, підвищує інвестиційні можливості, робить інвестиційні проекти більш ефективними та менш ризикованими для інвесторів, призводить до зменшення податку на прибуток в перші роки після введення об'єктів основних засобів в експлуатацію” [7, с. 33].

До прискорених, зокрема, належать методи зменшення та прискореного зменшення залишкової вартості. Суть їх полягає в тому, що на початку експлуатації основних засобів суми нарахованої амортизації значно перевищують амортизаційні суми, нараховані наприкінці терміну служби об'єкта. Використовуючи ці методи, вважають, що багато видів основних засобів виробничого призначення діють ефективніше, поки вони ще нові і їх продуктивність вища. Згодом витрати на ремонт збільшуються і наприкінці терміну експлуатації об'єкта є набагато вищими, ніж на початку.

Із застосуванням цього методу пов'язані певні труднощі – він потребує здійснення переоцінки основних засобів щороку, що призводить до додаткових витрат. С.Н. Козьменко зауважив, «...що цей метод вирівнює економічні умови виробництва при використанні нової і старої техніки» [13, с. 191].

Прискорені методи доцільно використовувати для об'єктів основних засобів, які швидко морально старіють або у міру спрацювання (старіння) яких значно збільшуються витрати на їх ремонт та технічне обслуговування (транспортні засоби, комп'ютери).

Отже, за допомогою методів зменшення залишкової вартості та прискореного зменшення залишкової вартості протягом перших років експлуатації об'єктів основних засобів здійснюється накопичення максимальної суми грошових коштів, завдяки амортизації, яка відноситься на собівартість продукції, виконаних робіт, наданих послуг. В останні роки експлуатації тих самих об'єктів, коли збільшуються затрати на їх утримання і ремонт, сума нарахованої амортизації невелика, що балансує витрати виробництва протягом терміну використання таких основних засобів.

Кумулятивний метод передбачає прискоренішу амортизацію в перші роки використання основного капіталу і повільнішу – в останні роки. Кумулятивний метод також не має економічної основи та є суто арифметичною комбінацією цифр, прийнятою лише тому, що забезпечує швидше списання вартості основного капіталу в перші роки його використання, ніж інші методи. Тому кумулятивний метод варто застосовувати відносно об'єктів, яким властиве швидке моральне старіння.

Перевагами методу є нарахування більшої суми зносу першого року експлуатації активу та рівномірне зменшення цієї суми упродовж наступних облікових періодів. Недоліки методу полягають у тому, що він не завжди відповідає принципу узгодженості. Сума зносу, визначена кумулятивним методом та визнана витратами поточного періоду, часто не узгоджується ні з фактичним використанням активу, ні з обсягом виробленої продукції, а отже, також з отриманими від експлуатації активу доходами.

Варто зазначити, що метод зменшення залишкової вартості та кумулятивний є найпрогресивнішими. Доцільність їх використання зумовлена тим, що:

- найбільшою інтенсивністю використання основних засобів є у перші роки їх експлуатації, коли вони фізично і морально ще нові;
- накопичуються грошові кошти для заміни амортизованого об'єкта у разі його морального старіння та інфляції;
- забезпечується можливість збільшення частини витрат на ремонт амортизованих об'єктів, що припадають на останні роки їх використання, без відповідного збільшення витрат виробництва внаслідок того, що сума нарахованої амортизації в ці роки зменшується.

Проаналізувавши методи, можна сказати, що їх використання передбачає досягнення тієї самої мети, проте кожен із них у конкретному випадку має певні переваги та недоліки.

Висновки. Технічний прогрес та постійно змінний рівень промисловості забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування та поліпшують використання його потужностей. Це означає підвищення навантаження обладнання на підприємствах. Однак, оскільки підвищення навантаження призводить до деякого скорочення терміну служби об'єкта, воно повинно відображатись у нормах амортизації. Тому норми амортизації не можна встановлювати на тривалий термін, їх треба періодично переглядати відповідно до істотних змін, які відбуваються в техніці та організації виробництва.

Що ж стосується вибору методу нарахування амортизації, необхідно визначити політику менеджменту з погляду як позиціонування витрат, так і залишкової (споживчої) вартості основних засобів. Вибраний метод нарахування амортизації повинен враховувати економічну доцільність його використання, оскільки результати розрахунків можуть бути спрямовані на максимізацію прибутку або на капіталізацію активів. Проблематикою вибору методу нарахування є метод і цілі підприємства, які воно ставить, відображаючи результати своєї діяльності у фінансовій звітності.

Підсумовуючи, зазначимо, що жоден із розглянутих методів не дає однозначного вирішення проблеми розподілу амортизаційної вартості. І проблема полягає не в тому, що немає рішень, а в тому, що їх дуже багато, і жодне із них не є переконливим. Тому метод нарахування амортизації основних засобів треба вибирати в кожному конкретному випадку, аналізуючи всі "за" і "проти".

1. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): моногр. / О.М. Ковалюк. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2002/ –396 с. 2. Лісовський І.В. Економічна природа амортизації, її сучасні концепції та функції // Вісник Технологічного університету Поділля. Економічні науки. – 2003. – № 2, т.1. – С. 110–113. 3. Городянська Л.В. Амортизація: функції, фінансовий механізм управління, концептуальні підходи до розробки загальної методики обліку амортизації // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 2 (32) – С.57–68. 4. Економіка підприємства: навч. посіб./ І.М. Бойчик – К.: Атіка, 2004. – 480 с. 5. Яремко І.Й. Знос і амортизація необоротних активів – інструмент оцінки капіталу підприємства: Монографія / І.Й. Яремко. – Львів: Новий світ, 2003. – 148 с. 6. Виговська Н.Г. Удосконалення обліку амортизації: стан, проблеми, перспективи: моногр./ Н.Г. Виговська. – Житомир: ЖІТІ, 1998. –340 с. 7. Орлов П., Орлов С. Ускоренная, неускоренная и замедленная системы амортизации // Бизнес – Информ. – 2002. – № 11–12 (291–292) – С.33–35. 8. Положення стандарт бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. 9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. 10. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. –714 с. 11. Борщ Н., Федорченко Ф. Амортизація: податковий та бухгалтерський облік. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2003. –132 с. 12. Бакай В.Й. Проблеми вибору оптимального варіанта методу нарахування амортизації на підприємствах // Вісник Технологічного університету Поділля. Економічні науки. – 2002. – № 5, ч.2, т.1. – С. 135–140. 13. Козьменко С.Н. Амортизация и оптимальные строки службы техники: моногр./ С.Н. Козьменко, Т.А. Васильева, С.П. Ярошенко и др. – Сумы: Деловые перспективы, 2005. –223 с.

УДК: 338.33:658.621

О.О. Цогла, Р.Л. Хом'як

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра обліку та аналізу

ВІТЧИЗНЯНА ТА МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ

© Цогла О.О., Хом'як Р.Л., 2012

Розкрито сутність єдиного соціального внеску, доцільність та переваги його впровадження в страхову систему України. Здійснено порівняння основних аспектів вітчизняного та міжнародного досвіду впровадження єдиного соціального внеску.

The article essence of the single social tax, benefits and feasibility of its application to the insurance system in Ukraine. A comparison of the main aspects of domestic and international experience in the single social tax.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Система соціального страхування виконує провідну роль в розвитку національної економіки та визначає умови для економічного захисту громадян. Стосовно будь-якої країни найважливішою для інтересів сучасного суспільства є соціальна політика держави, яка залежить від пріоритетів її розвитку. Саме в період трансформаційних процесів у економіці змінюється система соціального страхування. З огляду на вагомість соціальної сфери та соціального страхування, питання щодо їх реформування нині у центрі уваги багатьох вчених, економістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджують проблеми вдосконалення соціального страхування вітчизняні та російські учені, зокрема: Л. М. Бабич [1], Л. Б. Баранник [2],